

SOCIJALNI PEDAGOZI KAO SLUŽBENICI REDARSTVENIH VLASTI ZA SUZBIJANJE MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Irena Cajner Mraović

MUP RH, Policijska akademija, Visoka policijska škola
Zagreb

SAŽETAK

U MUP-u RH već se nekoliko godina postupno radi na ustroju kriminalističke policije za suzbijanje maloljetničke delinkvencije. Jednako kao i kod punoljetnih tako i kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela, službenici redarstvenih vlasti dužni su raznovrsnom kriminalističko-operativnom djelatnošću na prikladan način prikupiti i osigurati sve relevantne činjenice vezane uz počinjeno kazneno djelo. Tu se, na prvom mjestu, podrazumijevaju činjenice odnosno podaci koji državnom odvjetniku pružaju dostatnu osnovu za odluku o pokretanju odnosno ne pokretanju kaznenog postupka. S obzirom da u slučajevima maloljetnih počinitelja kaznenih djela jedini kriterij te odluke nisu okolnosti vezane uz samu deliktну situaciju nego i one vezane uz ličnost, ponašanje i socijalnu sredinu počinitelja, na policijskim djelatnicima stoji velika odgovornost. Praksa pokazuje da se socijalni pedagozi nalaze na razini te odgovornosti što im uvelike omogućavaju znanja s područja razvojne psihologije, psihologije osoba s poremećajima u ponašanju, komunikologije, pedagogije, kriminologije i socijalne patologije koja su stekli tijekom studija.

Ključne riječi: maloljetnička delinkvencija, redarstvene vlasti, socijalni pedagozi.

1. UVODNE NAPOMENE

Osim što predstavlja najčešći rezervoar iz kojeg se regrutiraju odrasli delinkventi, maloljetnička delinkvencija zadnjih desetljeća pokazuje znakove povećane društvene opasnosti. Tu se misli najviše na sve češću pojavu teških oblika poremećaja u ponašanju maloljetnika, koje sve više karakterizira nasilje kao osnovno obilježje, na pojavu organiziranja mladenačkih bandi, koji toj nasilnoj crti daju često ekstremno oblik, na sve češće pokazivanje crta vandalizma, osobito pri činjenju imovinskih delikata, na sve veću raširenost prekršajnih i dugih devijantnih ponašanja (kocka, alkoholizam, drogiranje i sl.), koja vode u delinkventnu aktivnost, te na sve intenzivnije regrutiranje maloljetnih delinkvenata iz društvenih slojeva s višim društvenim standardom i većim prihodima. Ova nova obilježja, koja sve više karakteriziraju suvremenu maloljetničku delinkvenciju, dolaze uglavnom do izražaja i u našoj zemlji.

2. USTROJ KRIMINALISTIČKE POLICIJE ZA SUZBIJANJE MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Imajući u vidu prethodno spomenuto uslo-
žnjavanje fenomena maloljetničke delinkvencije,
lako je pretpostaviti i sve veću zahtjevnost zada-
taka s kojima se policijski djelatnici suočavaju u
predmetima kaznenih djela maloljetnika. Stoga se,
sukladno odluci Vlade Republike Hrvatske na raz-
ini policijskih uprava, a ponegdje i policijskih
postaja, od 1. siječnja 1996. godine postupno se
uspostavlja i popunjava ustroj kriminalističke poli-
cije za rad na poslovima rješavanja problematike
maloljetničke delinkvencije. Kako za uspješan, pri-
mjeren i učinkovit rad na ovom području postoji i
niz sasvim specifičnih rješenja namijenjenih is-
ključivo djelovanju u svezi maloljetnih počinitelja
kaznenih djela kao i maloljetnih žrtvi kažnjivih ra-
dnji, a koja po osobitosti zadaća i modalitetima nji-

hove realizacije često prelaze okvire klasičnog djelokruga rada policije, nužno se odmah nametnula potreba donošenja programa rada za rješavanje problematike maloljetničke delinkvencije na području policijske uprave. Pošlo, se naime, od pretpostavke da će se kreiranjem takvog programa osigurati cjelovitost u otkrivanju i suzbijanju kriminalnog ponašanja mladih. U tom smislu odmah je bilo jasno da treba definirati programske zadatke koje će uvažavati kompleksnu etiologiju ove negativne društvene pojave a koja nužno zahtijeva interdisciplinarni pristup u njenom rješavanju. Odmah se, naravno, postavilo i pitanje kadrova čije je temeljno obrazovanje usklađeno s takvim potrebama. Socijalni pedagozi vrlo su brzo pokazali da je širina njihovog fakultetskog znanja, upotpunjana specifičnostima i vještinama kriminalističke taktike koje su usvojili tijekom vježbeničkog staža u policiji, dostatna da udovolji i tako visoko postavljenim kriterijima. Stupanjem na snagu novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, 01.siječnja 1998.godine, bitna specifičnost policijskog postupanja u slučajevima kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika izražena je u članku 66. st. 2. Zakona o sudovima za mladež gdje se kaže da *"u predmetima kaznenih djela maloljetnika postupaju službenici redarstvenih vlasti specijalizirani za poslove maloljetničkog kriminaliteta"*. Bitno je napomenuti da se ova odredba primjenjuje i u predmetima mladih punoljetnika (čl. 111. st. 1. ZSM) i u predmetima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika (čl. 118. st. 2. ZSM). Uvjeti za realizaciju navedene zakonske odredbe stvaraju se na način da se na ta radna mjesta postavljaju adekvatno obrazovane osobe koje pokazuju afinitet prema radu s mladeži a s kojima se onda još sustavno i intenzivno radi na dodatnoj edukaciji odnosno specifičnom stručnom osposobljavanju i usavršavanju onih policijskih kadrova koji se u policiji bave mladima.

3. SPECIFIČNOSTI IZVIDA U KAZNENIM PREDMETIMA MALOLJETNIKA

Izvidi kaznenih djela sastoje se zapravo od cjeline mjera koje se poduzimaju u slučaju postojanja osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti sa svrhom da se pronađe počinitelj kaznenog djela, odnosno da se počinitelj ili sudionik ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi kaznenih djela i predmeta koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve obavijesti koje mogu biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Mjere i radnje povodom kazne-

nih djela maloljetnika policija je dužna ostvarivati obazrivo kako se, s obzirom na duševnu razvijenost i osobna svojstva maloljetnika time ne bi nanijela šteta razvoju njegove ličnosti (čl. 48. ZSM). Djelatnici policije koji postupaju u predmetima kaznenih djela maloljetnika dužni su voditi računa o tome da njihovo sveukupno postupanje mora udovoljiti temeljnim kriminalno-političkim i socijalno-pedagoškim razlozima poradi kojih upravo i jest donijet te se primjenjuje Zakon o sudovima za mladež. U praktičnom smislu to znači da policija u kaznenim predmetima maloljetnika postupi primarno u skladu s odredbama Zakona o sudovima za mladež. Međutim, većina izvida obavlja se prema odredbama Zakona o kaznenom postupku što nadalje znači da se obavljaju iste mjere i radnje kao u slučajevima kaznenih djela punoljetnih počinitelja ali se konstantno modaliteti njihova provođenja prilagođuju specifičnostima svrhe postupanja propisane Zakonom o sudovima za mladež.

Postupak prema maloljetniku se, u pravilu provodi uz nazočnost njegovog roditelja ili zakonskog zastupnika u prostoru policijskog tijela koje provodi postupak. Kada policija postupi u kaznenim djelima mladih punoljetnika, ona o tome, čim je moguće, obavještava njegovog roditelja ili zakonskog zastupnika ukoliko mladi punoljetnik živi u zajedničkom domaćinstvu sa svojim roditeljima ili zakonskim zastupnikom.

Nadalje, kod prikupljanja podataka o kaznenim djelima maloljetnih i mladih punoljetnih osoba, kao i podataka o samim počiniteljima koji pripadaju tim dobnim skupinama, potrebno je s punom obazrivošću prikupljati i podatke i obavijesti koji razjašnjavaju motive, način i okolnosti počinjenja djela, ali i ličnost počinitelja, njegove obiteljske prilike, raniji život, uključujući tijek školovanja, način korištenja slobodnog vremena, osobe s kojima se druži, njegove sklonosti, navike, eventualne poremećaje u ponašanju, te kriminalni povrat izražen u terminima ranije prijavljivanosti odnosno ranije izrečene kaznene sankcije. Naime, kod rasvjetljavanja počinjenog kaznenog djela od strane maloljetne osobe policija je dužna usmjeriti posebnu pozornost na traženje, otkrivanje i utvrđivanje poticajnih razloga koji su maloljetnu osobu doveli u kriminogenu sferu. U ovisnosti od utvrđenog motiva maloljetnikovog protupravnog djelovanja, policijski djelatnici obvezni su otkriti radi li se o situacijskom deliktu, odnosno o razlozima koji svoje izvorište nalaze u biopsihosocijalnoj strukturi ličnosti maloljetne osobe (želja za isticanjem, uvažavanjem, samopotvrđivanjem, iskušavanjem snaga i mogućnosti, pustolovinom, inatom, osvetom itd.), ili se ipak radi o ponašanju mlade osobe koja je usvojila neprihvatljiv vrijednosni sustav i ponaša se po tzv. obrascu "delinkventa iz navike", te sukladno utvrđenome prilagoditi daljnji sveukupni rad prema tom maloljetniku.

Prikupljanje obavijesti od osumnjičenog maloljetnika odvija se po istim zakonskim propisima kao i kad je osumnjičena punoljetna osoba, jedino što pri prikupljanju potrebnih obavijesti od osumnjičenog maloljetnika redarstvene vlasti u cijelosti obvezuje i dužnost obazrivog postupanja s maloljetnikom navedena u članku 48. Zakona o sudovima za mladež.

Maloljetnik se poziva preko roditelja odnosno zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih okolnosti (čl. 50. st. 1. ZSM). Svrha ovog propisa sastoji se u mogućnosti informiranja roditelja odnosno zakonskog zastupnika maloljetnika o tome da se prema maloljetniku vodi postupak te da bi bili u tijeku radnji koje se obavljaju i kojima sukladno odredbi iz čl. 71. st. 2. Zakona o sudovima za mladež mogu biti nazočni. Također, ovakvom normom nastojalo se omogućiti roditeljima i zakonskim zastupnicima maloljetnika prema kojima se vodi kazneni postupak da poduzimaju potrebite mjere zaštite i pomoći te da osiguraju maloljetniku stručnu obranu.

Ovdje je još posebno važno istaknuti odredbu iz čl. 50. st. 2. Zakona o sudovima za mladež prema kojoj maloljetnika dovode službenici redarstvenih vlasti ali u civilnoj odjeći, osim u slučajevima u kojima se radi o višestrukim povratnicima, opasnim počiniteljima ili u slučajevima počinjenja najtežih kaznenih djela. Smisao ovakvog načina postupanja sastoji se u izbjegavanju diskriminacije maloljetnika u sredini u kojoj živi.

Specifičnost prikupljanja potrebnih obavijesti od osumnjičene maloljetne osobe sastoji se i u već spomenutoj mogućnosti nazočnosti roditelja ili zakonskog zastupnika.

Posebnosti obavjesnog razgovora s maloljetnikom proizlaze ne samo iz određenih posebnih obilježja ove dobne skupine, nego i iz činjenice da se društvena reakcija na kriminalno ponašanje maloljetne osobe uvelike razlikuje od one u slučaju kad je počinitelj kaznenog djela punoljetna osoba. Tako je, u oba slučaja, cilj redarstvenih vlasti utvrđivanje činjenica koje upućuju na određenu osobu kao počinitelja određenog kaznenog djela. Međutim, kazneni postupak prema maloljetnicima ima, za razliku od kaznenog postupka protiv punoljetnih osoba, jedan specifičan cilj, a to je upoznavanje ličnosti maloljetnika. Ovom okolnošću rukovode se i službenici redarstvenih vlasti tijekom svog postupanja odmah po saznanju da je učinjeno određeno kazneni djelo za koje se sumnja da ga je počinila određena maloljetna osoba, dakle puno prije formalnog pokretanja kaznenog postupka. Osim što se na taj način već vrlo rano prikupljaju dragocjeni podaci o samom maloljetniku, njegovoj strukturi ličnosti, tijeku školovanja, aktivnom i pasivnom socijalnom statusu, obiteljskim prilikama, uvjetima života u obitelji i slično, na ovaj način

postiže se i još jedan, u kriminalističkom smislu vrlo važan cilj, a to je uspostavljanje kontakta s osumnjičenom maloljetnom osobom. Naime, s obzirom na određena obilježja ponašanja osoba koje se nalaze u puberalnoj ili adolescentnoj fazi razvoja, službenik redarstvenih vlasti na ovom zadatku može očekivati znatne teškoće u uspostavljanju komunikacije s maloljetnom osobom s kojom treba obaviti obavjesni razgovor. Za maloljetnika, koji je ionako u stanju bunta i negodovanja prema svim vrstama autoriteta, djelatnik policije predstavlja još samo jednu u nizu "nadređenih" osoba s kojima on "iz principa" ne želi surađivati. Također, treba imati na umu da će ovakvo negativističko raspoloženje biti pogotovo izraženo kod maloljetnika koji je počinio kazneni djelo, jer je očito kod njega ta potreba za ekscentričnim i asocijalnim ponašanjem još daleko jače izražena.

Prilikom obavljanja obavjesnog razgovora s maloljetnom osobom također treba imati na umu da se maloljetnikovo psihičko stanje i doživljaji često bitno razlikuju od psihičkih zbivanja kod punoljetnih osumnjičenih osoba, te da ona mogu imati većeg i trajnijeg značaja za psihički razvoj osumnjičenog, pa time posredno i za društvo (Aćimović, 1988, 260). S obzirom da i sam zakonodavac ukazuje na neke od psiholoških problema u vezi s osumnjičenim maloljetnikom, pa zahtijeva da pri poduzimanju radnji kojima prisustvuje maloljetnik, a osobito pri njegovu ispitivanju, tijela koja sudjeluju u tom postupku postupaju obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti i osobnim svojstvima maloljetnika kako vođenje tog postupka ne bi štetno utjecalo na njegov daljnji razvoj.

Postupanje sa maloljetnikom kao osumnjičenicom nalazi se negdje u sredini između postupanja s djecom i postupanja s odraslima, što podrazumijeva kombiniranje elemenata obje vrste tehnike i taktike saslušavanja. Najvažnije je uspostaviti dobar kontakt s maloljetnikom i navesti ga da govori. Također vrlo je važno održati dostojanstven i miran ton razgovora. Dok se maloljetni osumnjičenik ne "zagrije" za razgovor treba razgovarati puno i dugo o različitim neutralnim, sporednim i naoko nevažnim stvarima. Osobito je važno kako će službenik redarstvenih vlasti reagirati u slučaju kada je više nego očito da maloljetna osumnjičena osoba iznosi neistinu. Naime, on se uvijek mora pitati iz kojih motiva to maloljetnik čini, jer to ne mora biti samo strah od sankcije, nego se on može i jednostavno bojati sramote (Meinert, 1948, 162).

Kriminalistička praksa je pokazala da u obavjesnom razgovoru s maloljetnim osobama vrijede neka zajednička pravila koja u velikoj mjeri garantiraju uspjeh. Tako, na primjer, maloljetnik će često

reći istinu nakon što mu se predoči da će policija uslijed njegova upornog poricanja počinjenog kaznenog djela morati saslušati njegove susjede, učenike iz razreda, prijatelje, učitelje i slično. Također, u velikom broju ovakvih slučajeva ključnim se pokazalo iskazivanje razumijevanja za maloljetnikov položaj te pružanje prilike maloljetniku da se potuži na sve što mu se u životu ne sviđa. Radi se o stilu razgovora koji se često dobro uspoređuje s razgovorom koji brižan otac vodi sa sinom u odlučnom momentu njegova života, ali bez moralnih predočavanja. Takav način razgovora podrazumijeva dobru, ljudsku, ali istodobno i ozbiljnu i nedvosmisleni riječ. Maloljetniku će biti lakše, te će biti spremniji pružiti znatno više detalja vezanih uz okolnosti kriminalnog slučaja u kojem je sudjelovao, ako mu se objasni da je velik broj ljudi u svom životu došao u sukob sa zakonom, ali se poslije toga popravio, često zauzimajući ugledan položaj u društvu. Treba, naime, voditi računa o mogućnosti pogrešnih predodžbi maloljetnika u odnosu na, kako ga on vidi, okrutni svijet odraslih. Drugim riječima, treba imati u vidu činjenicu da maloljetnik možda neće biti spreman priznati kazneno djelo zato što se boji dalekosežnih posljedica po svoj život. Stoga, službenik redarstvenih vlasti treba prijazno postupati s maloljetnikom, dajući mu do znanja da će "zapravo bolje proći" ukoliko prizna svoju grešku, to jest kazneno djelo koje je počinio, te da ga društvo zbog toga neće odbaciti. Takvo povjerenje maloljetnika nije moguće zadobiti niti pretjeranom strogošću, niti pretjeranom popustljivošću u razgovoru, nego samo ozbiljnošću i mirnom trezvenošću ispitivača. Maloljetnici najčešće nešto ili čine ili ne čine, ili hoće, ili neće, te ne poznaju nijanse između tih krajnosti. Stoga se može očekivati da će maloljetnik ili u potpunosti i detaljno priznati i opisati kazneno djelo koje je počinio, ili da će ga u potpunosti poricati (Vodinić, Aleksić, 1990).

U obavjesnom razgovoru s maloljetnom osumnjichenom osobom treba imati na umu neke najčešće mogućnosti pogreške. Tako, na primjer, treba znati da prijatnje od strane službene osobe mogu samo dovesti do inata maloljetnika. Također, maloljetnika ne treba prekidati u njegovu izlaganju, čak ni onda kada je očito da on priča i o stvarima koje su nevažne s obzirom na kriminalni slučaj. U slučaju da maloljetnik laže, treba postupati vrlo strpljivo te čekati da se on zaplete u svoje vlastite kontradikcije. Međutim, koliko god je potrebno omogućiti maloljetniku da neometano ispriča sve što želi, treba ipak paziti da se na taj način ne rasplamsa njegova fantazija. Nadalje, ispitivač mora znati da osobe ove dobi nemaju sasvim izgrađen osjećaj za finu razliku između ljubaznosti i slabosti. Zbog toga, čim se primijeti drskost, vjerojatno često tolerirana u roditeljskom domu zbog

pogrešnog odgoja, ispitivač treba energično intervenirati, i to bez obzira radi li se o mladiću ili djevojci (Aćimović, 1988, 262).

Očito je, dakle, da uspješna realizacija informativnog razgovora s osumnjichenim maloljetnikom zahtijeva veliko poznavanje psiholoških obilježja ove dobne skupine, uvid u fenomenološke i etiološke crte maloljetničkog kriminaliteta, te visoku razinu stručne osposobljenosti i kompetencije.

4. ZAKLJUČAK

Ako polazimo od pretpostavke da se kazneno djelo može razumjeti kroz poznavanje ličnosti počinitelja i okolnosti koje ga prate, dolazimo do ideje o potrebi da svaki kriminalistički djelatnik koji kontaktira s građanima bude obrazovan i osposobljen na način da vlada osnovnim teoretskim spoznajama te da stekne praktična iskustva u psihologiji i taktici postupanja s građanima različitih dobi, obrazovnih profila, inteligencije, ekonomskog i socijalnog statusa.

U obavjesnom razgovoru s maloljetnikom treba paziti da se koriste izraze, riječi i rečenice koji će mu prihvatljivi i razumljivi. Bez pretjerivanja se može reći da službenik redarstvenih vlasti mora znati onoliko "jezika" s koliko različitih ljudi komunicira (Roso, 1987). Svakako da to iziskuje posebna znanja i veliku odgovornost. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da o načinu pristupa, traženju i razumijevanju primljene informacije, adekvatnom registriranju i sposobnosti korištenja dobivene informacije ovise sudbine ljudi ili, šire promatrano, sigurnosna situacija na određenom području.

5. LITERATURA

1. Aćimović, M.: Psihologija zločina i sudenja. Suvremena administracija, 1988.
2. Aleksić, Ž.: Metodika otkrivanja krivičnih djela maloljetnika. Institut za KSI, 1972.
3. Hirjan, F., Singer, M.: Komentar zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu maloljetnika. MUP RH, Zagreb, 1999.
4. Krivokapić, V.: Kriminalistika. Informator, Zagreb, 1990.
5. Meinert, F.: Vernehmungstechnik. Lubeck, 1969.
6. Pavišić, B., Veić, P.: Komentar Kaznenog zakona. MUP RH, Zagreb, 1998.
7. Pavišić, B., Vučković, M., Veić, P., Radolović, A.: Zakon o kaznenom postupku s komentarom, literaturom i sudskom praksom. MUP RH, Zagreb, 1998.
8. Roso, Z.: Informativni razgovor i intervju. MUP

- RH, Zagreb, 1988.
9. Singer, M.: Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži. Globus, MUP RH, Zagreb, 1998.
10. Singer, M.: Odluka u povodu kaznene prijave prema Zakonu o sudovima za mladež. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol.4, br.2, 1997.
11. Vodinelić, V., Aleksić, Ž.: Kriminalistika. Informator, Zagreb, 1990.

SOCIAL PEDAGOGUES AS POLICE OFFICERS WORKING ON DETERRENCE OF JUVENILE DELINQUENCY

Summary

For several years already, the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Croatia is gradually working on the organization of a special task force of Criminal Police for deterrence of juvenile delinquency. The police officers investigating the cases of juvenile offenders are obliged, just as in the cases of adult offenders, to use various criminological operational activities in order to collect and secure in an adequate way all relevant facts connected with the committed offense. This includes, in the first place, the facts, i.e. information that will give the State's Attorney sufficient material to bring a decision regarding whether he should start the criminal proceedings. Since in cases of juvenile offenders the circumstances related to the crime situation itself are not the sole criterion for forming of such decision, because the circumstances related to the personality, behaviour and social environment of the juvenile offender must also be taken into consideration, this imposes the great responsibility on police officers. The practice shows that social pedagogues are equal to this responsibility, since in confronting this tasks they are greatly aided by their knowledge acquired during their university education, which includes developmental psychology, psychology of persons manifesting behavioral disorders, communicology, pedagogy, criminology and social pathology.

Key words: juvenile delinquency, police authorities, social pedagogues